

KATILIM BANKACILIĞI HAKKINDA BİR ANALİZ

Katılım Bankaları dünyada atmıştan fazla ülkede ve yaklaşık yarım asırdır, Türkiye’de ise otuz yıldır faaliyet göstermektedirler. Katılım Bankacılığı (Participation Banking) tabiri ülkemizde 2005 yılında yapılan kanun değişikliği ile kullanılmaya başlansa da dünyada bu bankacılık türü İslam Bankacılığı (Islamic Bank, el Benkü’l islami) ve Faizsiz Bankacılık (Interest-free Banking) olarak da adlandırılmaktadır. Dünyada ilk faizsiz banka İslam ülkelerinde sermaye birikimiyle birlikte ilk olarak 1963 yılında Mısır’ın Mit Ghamr şehrinde kurulmuştur. Türkiye’de ise 1983 yılında çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Özel Finans Kurumlarının (ÖFK) kurulmasına izin verilmiştir. 1985 yılında ise Faisal Finans Kurumu ve Albaraka Türk’ün faaliyete başlamasıyla Türkiye’de fiili olarak katılım bankacılığı başlamış oldu. Özel Finans Kurumu adıyla başlayan faizsiz bankacılık serüveni 19 Ekim 2005 tarihli 5411 sayılı bankacılık kanunu ile konvansiyonel bankacılık dışında yeni bir tür bankacılık olarak kanun kapsamına alınması ile daha sağlam adımlarla devam etmektedir. Son bir yıl içinde iki kamu bankasının da bu sektöre dâhil olmasıyla katılım bankası sayısı beşe ulaşmıştır. (Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım, Vakıf Katılım Bankaları) Bu beş adet katılım bankasının binin üzerinde yurtiçi şubesi ve 15 binin üzerinde personeli bulunmaktadır. Klasik bankaların şube sayısı 11100 ve personel sayısı da 200 bini aşmıştır.

Konvansiyonel Bankalar ile Katılım Bankaları şube ve personel sayıları karşılaştırıldığında ayrıca Katılım Bankalarının bankacılık sektörü içinde mevduat ve kredilerden aldığı yaklaşık % 6 lık pay düşünüldüğünde Katılım Bankalarının pazar paylarını artırabilmeleri için büyük potansiyele sahip oldukları görülmektedir. Bankacılık denince akla faiz geldiğinden faizsiz bir bankacılık sisteminin olmayacağı olamayacağı genel bir kanaat olarak toplumda mevcuttur. Ancak Katılım Bankalarının gelişiminin hızlı bir şekilde devam edebilmesi için öncelikle faizsiz bankacılığın mümkün olduğu ve geleneksel bankacılıktan ayrılan yönlerinin açık ve net bir şekilde anlatılması gerekir. Nüfusunun % 99 u Müslüman olan Türkiye’de İslami Bankacılığın toplam bankacılık sektörü içinde 30 yıllık geçmişine rağmen % 6 lık bir payda kalması çok kabul edilebilir bir durum değildir. Peki, katılım bankacılığı nedir? Neden katılım bankacılığına ihtiyaç duyulmuştur? Ve katılım bankacılığının klasik bankacılıktan farkı nedir? Bu sorulara cevap vermeye çalışalım.

Katılım bankacılığını ortaya çıkaran temel sebep dinen faizin yasak olmasıdır. Faizin yasaklandığı bir çok ayet ve hadis bulunmaktadır. (Ey iman edenler! Kat kat faiz yemeyin. Allah’tan sakının ki kurtuluşa eresiniz. Âl-i İmrân : 130 , Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve gerçekten iman etmiş iseniz faizden kalanı bırakın. Bakara : 278) görüldüğü üzere faizsiz bankacılık bir ihtiyaç sonucu ortaya çıkmış diyebiliriz, elinde sermayesi olan faiz hassasiyeti bulunan kişi ve kurumlar bu sermayelerini faizsiz finans kurumlarında değerlendirmek istemektedirler. Böylece faizli sistem içine girmeyerek âtil halde bulunan fonların ekonomiye kazandırılması katılım bankaları aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Ayrıca yatırım yapmak isteyen şahıs ve işletmeler de fon ihtiyaçlarını faizsiz kaynaklardan karşılamak istemektedirler. Bu nedenle faizsiz bankacılık sistemi toplumsal bir ihtiyacı karşılıyor diyebiliriz. Klasik bankalarla katılım bankalarını karşılaştırdığımızda bazı bankacılık işlemleri açısından fark olmadığını görebiliriz, örneğin her hangi bir bankadan havale, EFT yapmak, çek tahsil etmek ve senet ödeme işlemlerini yapmakla, aynı işlemleri bir katılım bankasında yapmanın arasında fark olmadığını söyleyebiliriz. Ancak konvansiyonel bankalarla katılım bankalarının işleyişi

açısından birçok fark bulunmakla birlikte esas temel farklar olarak, müşterilerin emanet ettiği fonların kâr-zarar ortaklığı prensibine göre değerlendirilmesi, müşteriler tarafından talep edilen fonların İslam'a uygun malların ticaretinde kullanılması ve nakit kredi kullandırımı yapılmadan bunun yerine ticarete konu olan malların finansmanının sağlanmasını belirtebiliriz. Katılım Bankacılığı denince akla gelen murabaha, mudarebe, müşareke terimlerinin öncelikle bilinmesi gerekir. Murabaha¹: Malın maliyetinin müşteriye bildirilmesi ve üzerine kâr eklenerek satılmasıdır. Yani müşteri satın aldığı mal sebebiyle satıcıya ne kadar kâr verdiğini bilmektedir. Bugün katılım bankalarının asıl para kazanma yöntemi murabahadır. Daha çok peşin alınan malın vadeli kârlı satımı şeklinde işlemektedir. Malın satıcıdan banka adına alınması sırasında, banka müşterisi bankayı vekaleten temsil etmektedir. Mal ile ilgili evrakların müşteri adına tanzim edilmesi ise İslam hukuku açısından önemsizdir. Katılım bankaları murabaha yapabilmek için;

1. Ortada alınıp satılacak bir mal ya da hak var mı? Yoksa borç verip fazlasıyla tahsil edemez.
2. Alınıp satılacak mal ya da hak satıma uygun mu? Yani mütekavvim mal mı? (Fiilen elde edilmiş olan ve İslâm'ın yararlanmayı mubah kıldığı her şey mütekavvim maldır.)
3. Alınıp satılacak mal taksitle satıma uygun mu? Paraların vadeli satımı kâr değil, faiz doğurur.
4. Alıcı ile satıcı kendi aralarında sözleşme yapmışlar mı? Sözleşmesi bitmiş işlemlere katılım bankası dahil olamaz. Çünkü ortada alınıp satılacak mal kalmamış demektir. Bu sebeple faturası kesilmiş, sözleşmesi imzalanmış, ruhsatı/tapusu devrolmuş, peşinatı verilmiş işlemlere katılım bankası dahil olamaz.
5. İşlem sahte mi? Katılım bankası gerçek işlemlere yardımcı olabilir. Sahte işlemlerle finansman sağlamak isteyenlerle çalışamaz.

Mudarebe: Terim olarak; bir taraftan sermaye, diğer taraftan işletme olmak üzere oluşturulan emek-sermaye ortaklığını ifade eder. Katılım bankalarında katılma hesapları böylesi bir ortaklığa dayanmaktadır. Mudarebe sözleşmelerinde ortakların kardan ne kadar pay alacakları aralarındaki anlaşmaya dayalıdır. Zarar ise aslında bütünüyle sermayedara aittir. İşletmeci ise emeğini yitirmiştir. Fakat işletmeci kasıt, kusur ve sözleşme şartlarına aykırı fiillerde bulunursa tazmin ile yükümlü tutulabilir. Katılım bankalarının katılma hesaplarında zarara katılması (en az kar oranının yarısı kadar) oluşan zararda mutlaka kusuru olduğu düşüncesine dayanmaktadır.

Müşareke: Sermaye ortaklığı, her iki tarafın da sermayeye katıldığı ortaklık. Bu ortaklıkta kâr anlaşmaya göre paylaşılır; ancak zarar sermayedeki hisseye göre dağıtılır. Bu terimlerin açıklamasından anlaşılacağı üzere katılım bankalarının klasik bankalardan işleyiş yönünden çok önemli farkları mevcuttur. Katılım bankalarını diğer bankalardan ayıran özelliklerden bahsederken danışma kurullarından da söz etmek gerekir. Katılım bankaları da ticari kurumlar olması sebebiyle kâr elde etmeden varlıklarını sürdürmezler. Ancak her kârlı

¹ <http://www.tkbb.org.tr/faizsiz-finans-sozlugu#1362>

ürün ya da hizmet bu bankalar tarafından kullanılamaz. Katılım bankalarının müşterilerine sunduğu ürün ve hizmetlerde mutlaka danışma kurulunun onayının olması gerekiyor.

Yazının başında da belirttiğimiz gibi sisteme dâhil olan yeni katılım bankaları ile sektör daha da büyümeye devam edecektir. Katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payını artırabilmesi için öncelikle İslami bankacılık prensiplerinden taviz vermeden faaliyetlerine devam etmeleri gerekir. Bunun yanında katılım bankalarını büyütecek olan en başta faizsiz bankacılık anlayışını benimseyen müşterilerdir. Nerdeyse nüfusun tamamı Müslüman olan ülkemizde faiz hassasiyeti olan kişi sayısı arttıkça katılım bankaları da büyümeye devam edecektir.